

Quickscan

Quickscan naar de mogelijke aanwezigheid van Conventionele Explosieven ter plaatse van het Amstelmeerkanaal in de gemeente Wieringen

Projectnummer: 0812GPR3248

In opdracht van:

Hoogheemraadschap Hollands
Noorderkwartier
T.a.v. dhr. N.M. Roskam
Postbus 250
1700 AG Heerhugowaard
Tel: 072-5828282
Fax: 072-5827010
E-mail: n.roskam@hhnk.nl
Website: www.hhnk.nl

Adviseur:

T&A Survey BV
Postbus 20670
1001 NR AMSTERDAM
Tel: 020 6651368
Internet: www.ta-survey.nl

Datum rapportage en versie:

7 september 2012

Auteur:

R. Lambert (MSc.)

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'R. Lambert'.

Projectleider:

Drs. M.C.J. de Cock

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'M. de Cock'.

Inhoudsopgave	pagina
1 Inleiding en onderzoeksdoel	2
2 Quickscan	3
2.1 Algemeen	3
2.2 Onderzoeksgebied	3
2.3 Literatuur- en archiefonderzoek	3
2.4 Historisch overzicht	4
2.4.1 Historisch overzicht onderzoeksgebied.....	4
2.4.2 Resultaten onderzoek Gemeentearchief.....	5
2.4.3 Overzicht gebeurtenissen.....	5
2.4.4 Resultaten onderzoek MORA register.....	5
3 Conclusie en aanbeveling quickscan	6
4 Betrouwbaarheid.....	7

Bijlage 1 Overzichtskaart onderzoeksgebied

1 Inleiding en onderzoeksdoel

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier gevestigd te Heerhugowaard ("opdrachtgever") heeft T&A Survey BV ("T&A") op 22 augustus 2012 opdracht verleend voor het uitvoeren van een quickscan naar de aanwezigheid van Conventionele Explosieven ter plaatse van het Amstelmeerkanaal in de gemeente Wieringen.

Achtergrond

Geplande werkzaamheden

Ter plaatse zullen in de toekomst onderhoudsbaggerwerkzaamheden worden uitgevoerd.

Risico explosieven

Aangezien eventueel aanwezige explosieven een risico vormen voor de uit te voeren werkzaamheden, is het van belang dat het onderzoeksgebied op de aanwezigheid van explosieven en andere risicovolle oorlogsrelicten onderzocht wordt. Op basis hiervan kan de voortgang en veiligheid van de werkzaamheden worden gewaarborgd.

Deze quickscan dient inzicht te geven in de noodzaak tot het uitvoeren van een volledig historisch onderzoek. De quickscan is geen volledig onderzoek zoals vermeld in de vigerende wetgeving. Het onderzoek geeft geen uitsluitel of een gebied (on-)verdacht is.

Een gedetailleerd en volledig uitgevoerd historisch vooronderzoek voorkomt het maken van onnodige kosten voor detectie- of benaderwerkzaamheden door het driedimensionaal afbakenen van het verdachte gebied.

Onderzoeksdoel

Doel van deze bureaustudie is het geven van inzicht in de noodzaak aangaande de uitvoering van een volledig historisch vooronderzoek (probleeminventarisatie en probleemanalyse) voor het onderzoeksgebied op basis van beperkt verzameld en geanalyseerd (historisch) feitenmateriaal.

In deze rapportage worden de resultaten van het onderzoek behandeld.

2 Quickscan

2.1 Algemeen

Het mogelijk voorkomen van explosieven in de ondergrond houdt over het algemeen in Nederland verband met oorlogshandelingen gedurende WOII. Voorbeelden hiervan zijn bombardementen (zowel geallieerde als Duitse), gevechten (meidagen 1940, bevrijding 1944-1945), verdedigingswerken (mijnenvelden) en dumpingen (verborgen voor vijand, achterlaten van munitie bij overgave of terugtrekking).

Bij een quickscan worden een beperkt aantal historische gegevens verzameld. Alvorens te starten dient het onderzoeksgebied duidelijk omschreven te zijn. Het verzamelen van historische gegevens wordt gedaan aan de hand van archieven.

2.2 Onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie betreft de Amstelmeerkanaal in de gemeente Wieringen. Het Amstelmeer heeft een lengte van circa 9.2 km. Het onderzoeksgebied betreft minimaal een afstand van 100 meter aan weerszijden van het te baggeren boezemwater tracé.

2.3 Literatuur- en archiefonderzoek

Voor de quickscan zijn de volgende archiefinstellingen en literatuur geraadpleegd:

- T&A archief
- MORA register
- Amersfoort, H. e.a., *Mei 1940, de strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2005)
- Hoven, J. te en Spruit, R.J., *Onderduik in West-Friesland: herinneringen van joodse kinderen en hun redders* (Midwoud, 2009)
- Klep, C. (red), *De bevrijding van Nederland 1944-1945, oorlog op de flank* (Den Haag 1995)
- Korthals Altes, A., *Luchtgevaar, luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Amsterdam 1984)
- Oedzes, J. et al., *Wieringen tijdens de oorlog 1940-1945: herinneringen, foto's dagboekfragmenten en krantenberichten ten tijde van de oorlogsjaren op Wieringen* (Hippolytushoef, 1994)
- SGLO, *Verliesregister 1939-1945, alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog*
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil... Kroniek van een luchtoorlog* (z.p., z.j.), delen I en II
- Zwarts, S., *H.P.D.J. van der Speck Obreen (1888-1950): Notaris tussen kunst en kollaboratie, een verzwegen geschiedenis* (Wieringen: Historische Vereniging Wieringen "Op de Hòògte")
- Historische vereniging Wieringen, *Verdwenen boerderijen van Wieringen* (Westerland, 2006)

2.4 Historisch overzicht

2.4.1 Historisch overzicht onderzoeksgebied

Meidagen 1940

Op de derde oorlogsdag landde er een Nederlands vliegtuig in een weiland bij de eerste boerderij aan de Slootweg. Het vliegtuig had geen schade en de bommen hingen er nog onder.¹

Bezettingsjaren

Er zijn scherfbommen gevallen bij de Stroeërdijk aan de kant van polder Waard-Nieuwland. Nan Mulder werd door een scherf getroffen en raakte een stukje van een oor kwijt. In de meidagen vielen er ook nog bommen in de Oeverse Koog.²

Telegram van de burgemeester van Wieringen (12 juli 1940):

"Hedennacht half vier uit vliegtuig, nationaliteit onbekend, vliegende Zuidoost naar Noordwest, 1 explosieve bom klein kaliber geworpen op 20 meter van boerderij (bewoner Roos) in Polder Waard-Nieuwland, alsmede 12 brandbommen in bouwland. Voorts 2 explosieve bommen klein kaliber op 12 en 16 meter van boerderij (bewoner J. Mulder) in Polder Waard-Nieuwland. Is geen alarm gemaakt. 3 Lichtgewonden onder burgerbevolking. Geen slachtoffers onder personeel luchtbescherming. Schade aan 2 boerderijen bestaat in gebroken glasruiten en gaten in muren. Enige schade aan het bouwland."³

Uit de Wieringer Courant 13 juli 1940:

Vrijdagmorgen zijn er door een Engels vliegtuig zes bommen uitgeworpen op de Wieringer polder, waarbij vier in het bouwland en twee nabij de boerderij van J.N. Mulder terecht kwamen.⁴

Maandagnacht 12 augustus 1940 zijn er twee bommen op Westerland neergekomen.⁵

In een augustusnacht van 1940 liet een Engelse bommenwerper zijn dodelijke last los boven Westerland, waarbij een aantal huizen totaal vernield werden.⁶

In 1942 zijn er op Westerland bommen neer gekomen, waarbij een aantal mensen zijn omgekomen waaronder een kind in de Westerlanderlaan.⁷

Waarschijnlijk in de winter van 1943 stak er een bom in het ijs van het Amstelmeer in de hoek tussen het haventje en de korte Afsluitdijk, enkele tientallen meters van de haven-dam. De Duitse autoriteiten hebben de bom laten ontploffen.⁸

Meer dan eens spoelden er losgeslagen zeemijnen aan. Dit waren grote ijzeren bollen met naar schatting een middellijn van wel een meter of meer.⁹

Er zijn verscheidene meldingen van luchtgevechten, waarbij de salvo's dan vaak de grond raakten en vliegtuigen werden neergeschoten. Ook zijn er door de Duitse luchtverdediging in de omgeving van Wieringen heel wat vliegtuigen neergehaald.¹⁰

¹ Oedzes (1994)

² Oedzes (1994)

³ Oedzes (1994)

⁴ Oedzes (1994)

⁵ Oedzes (1994)

⁶ Oedzes (1994)

⁷ Oedzes (1994)

⁸ Oedzes (1994)

⁹ Oedzes (1994)

¹⁰ Oedzes (1994)

Er zijn verschillende wapen droppings geweest in de Wieringermeer, o.a. op de grens Wieringen-Wieringermeer.¹¹

Verschillende vliegtuigen hebben een noodlanding in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied gemaakt.¹²

Begin 1945 is er een munitietransport beschoten op de Betonweg tussen de Gest en de Akkerweg.¹³

Aan het einde van de oorlog heeft er nog luchtdoelgeschut in de Oeverse Koog gestaan, maar deze heeft geen dienst meer gedaan.¹⁴

2.4.2 Resultaten onderzoek Gemeentearchief

De gemeentearchieven van Wieringen en Wieringermeer zijn niet geraadpleegd voor deze quickscan. Wel is in het T&A archief een bommenkaart van de gemeente Wieringermeer bekend, waarin meerdere locaties aangegeven waar bommen en vliegtuigen terecht zijn gekomen. Deze locaties lagen allen ver van het onderzoeksgebied.

2.4.3 Overzicht gebeurtenissen

Onderstaand overzicht is gebaseerd op de gegevens uit de boeken *En nooit was het stil...Kroniek van een luchtoorlog* van G.J. Zwanenburg (bron 1), *Luchtgevaar* van A. Korthals Altes (bron 2), het *"Verliesregister 1939-1945, alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog"* van het NIMH (bron 3).

De nummers in de kolom 'bron' verwijzen naar de bovenstaande boeken. Tussen haakjes staan de betreffende pagina's aangegeven.

Datum	Gebeurtenis/locatie	Bron
02-03-41	Coastal Command. De vierde Beaufort deed een aanval op haven en schepen in Den Helder, een schip van 1500 ton in Harlingen en schepen en sluizen in Den Oever. Resultaten werden niet waargenomen, bij het laatste doel bleven de bommen door een technische storing hangen.	1
17-05-41	Coastal Command. Drie Beauforts naar Willemsoord. De derde Beaufort kon zijn doel niet localiseren en wierp zijn bommen af op enkele lichten ten ZW van Willemsoord en op zoeklichten ten NW van Den Oever. Deze Beaufort werd om 23.15 uur 35 km NNO van Cromer door een vijandelijk vliegtuig aangevallen waarbij lichte schade ontstond aan de bomdeuren.	1

2.4.4 Resultaten onderzoek MORA register

In onderstaand overzicht zijn de locaties te zien waar de EOCLK explosieven heeft geruimd binnen 350 meter van de onderzoekslocatie. Niet vermeld is het type explosief dat geruimd is, aangezien deze informatie niet op dergelijke korte termijn beschikbaar is en niet tot de werkzaamheden van een quickscan behoort.

Gemeente Wieringen	
MORA nr.	Locatie
19801342	Hippolytushoef
19930288	Molenweg, Hippolytushoef

¹¹ Oedzes (1994)

¹² Oedzes (1994)

¹³ Oedzes (1994)

¹⁴ Oedzes (1994)

3 Conclusie en aanbeveling quickscan

Er zijn geen feiten gevonden die de aanwezigheid van explosieven doet vermoeden. Er is diensgevolge geen noodzaak een historisch vooronderzoek uit te voeren.

4 Betrouwbaarheid

De quickscan, behandeld in deze rapportage, is op zorgvuldige wijze uitgevoerd volgens algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Middels een ISO-9001 en VCA** gecertificeerd kwaliteitssysteem waarborgt T&A de kwaliteit van haar diensten.

De quickscan is niet volgens het WerkveldSpecifieke CertificatieSchema "Opsporen Conventionele Explosieven" (WSCS-OCE).

T&A streeft naar een zo groot mogelijke representativiteit van het onderzoek. Een quickscan is echter gebaseerd op een (relatief) beperkt archiefonderzoek. Zodoende blijft het mogelijk dat relevante informatie niet wordt achterhaald.

T&A acht zich niet aansprakelijk voor de schade die mogelijk voortvloeit uit het gebruik van haar onderzoeksresultaten.

Bijlage 1 Overzichtskaart

